

Opgaven

Concept H3

Welvaart en groei

Naam:

Paraaf docent
d.d.

Instructie:

In overleg met de docent wordt onderstaande planning gemaakt. In principe mag je niet achterlopen op deze planning. Als dit toch gebeurt moet je met je docent overleggen hoe de achterstand zo snel mogelijk in te lopen.

- Opgaven maak je altijd in dit boekje (links van de opgave).
- Bij het beantwoorden van vragen begin je met het herhalen van de vraag. Bij de toetsen wordt hierop ook gelet.

Planning Concept H3 Welvaart en groei:

WEEK:	LESWEEK:	LES:	TAAK / SCHOOLWERK:
	1	1	<i>Planning en instructie Concept H3</i>
		2	Opgave 1 t/m 5
		3	Opgave 4 t/m 10
	2	1	<i>Instructie Concept H3</i>
		2	Opgave 11 t/m 15
		3	Opgave 16 t/m 20

De lessen:

Economie is een vak waarbij het maken van veel opgaven belangrijk is. Na de instructie moet de lesstof worden geoefend. In principe kun je - mits je tijdens de lessen aandachtig doorwerkt - bijna alle opgaven in de les maken en controleren (onder begeleiding van de docent). Er zullen echter momenten zijn waarop je zelfstandig opgaven moet (af)maken en nakijken. Tijdens het maken van de opdrachten economie kun je gebruik maken van de uitwerkingen die bij de opgaven horen. Deze zijn te vinden op het internet:

<http://www.economie.dse.nl>

Controle:

Nadat je de opgaven hebt gemaakt moet je aan de hand van de uitwerkingen je antwoorden controleren en corrigeren met een andere kleur pen. Zo zie je bij het leren wat moeilijk was. Bij elke module wordt de voortgang door de docent gecontroleerd en geregistreerd. Je dient er zelf ook op toe te zien dat elke afgeronde module door de docent wordt afgetekend. Dit is het (verplicht) handelingsdeel van het PTA.

Verdieping:

Deze stof wordt herhaald en verdiept in een integratiemodule

Opgave H3-1

Uit de Borselse Bode:

“Koelwater bruikbaar voor tuinbouw”

BORSELE,

De gemeente Borsele overweegt de glastuinbouw te stimuleren door de restwarmte van de kolencentrale, waar tot nu toe niets mee gedaan wordt, te benutten.

a) Kies één van de drie en motiveer je antwoord:

De glastuinbouw betreft de productie van:

1) individuele goederen 2) collectieve goederen 3) quasi-collectieve goederen.

b) Kies één van de drie en motiveer je antwoord:

De kolencentrale betreft de productie van:

1) individuele goederen 2) collectieve goederen 3) quasi-collectieve goederen.

Vervolgens lezen we in het blad:

De bedoeling is dat de restwarmte van kolencentrales naar de glastuinderijen wordt getransporteerd door middel van grote pijpen, waardoor het (in de centrale opgewarmde) water wordt gepompt. Op deze manier kan restwarmte een extern effect opleveren”.

c) Wat versta je onder een extern effect?

d) Is er in dit geval sprake van een positief extern effect? Leg je antwoord uit.

e) Leveren kolencentrales negatieve externe effecten op? Motiveer je antwoord.

Het benutten van de restwarmte brengt evenwel hoge kosten met zich mee (pijpleiding en pompsysteem). De gemeente Borsele vraagt leerlingen te berekenen of transport van restwarmte rendabel is, en zo ja hoeveel restwarmte het beste kan worden getransporteerd. Voor de eenvoud gaat de gemeente Borsele ervan uit dat in de kassen, die restwarmte geleverd krijgen, alleen druiven gekweekt zullen worden. De gemeente Borsele legt de volgende gegevens aan jou voor:

Eenheden restwarmte	Totale transportkosten*	Totale productie druiven in kg
0 eenheden	€ 0,-	0,2 miljoen kg
1 eenheid	€ 5,0 miljoen	1,5 miljoen kg
2 eenheden	€ 6,0 miljoen	2,0 miljoen kg
3 eenheden	€ 6,5 miljoen	2,5 miljoen kg
4 eenheden	€ 8,3 miljoen	3,0 miljoen kg **

* inclusief het pompsysteem, ** tevens de productiecapaciteit

f) Bereken bij hoeveel eenheden restwarmte de totale winst van het project het grootst is. Ga daarbij uit van een prijs van € 3 per kilo druiven. Veronderstel voorts voor de eenvoud, dat de overige kosten ongeacht de hoeveelheid steeds € 300.000 zijn.

Bij de berekening van de maximaal mogelijke winst wordt gebruik gemaakt van marginale opbrengsten en marginale kosten.

g) Hoe groot is de marginale opbrengst van één kilo druiven uitgaande van een marktprijs van € 3? Motiveer je antwoord.

h) Bereken de marginale kosten van één kilo druiven tussen 1 en 2 eenheden restwarmte?

i) Welke productieomvang wordt gekozen, gezien de vorige twee antwoorden?

Opgave H3-2

Om te voorkomen dat producten onveilig of ongezond voor de consument zijn, stelt de overheid juridische eisen. Elektrische producten bijvoorbeeld moeten voldoen aan de KEMA-keur.

- a) *Bedenk zelf een ander voorbeeld van een ander soort product dat aan bepaalde wettelijke eisen moet voldoen ter bescherming van de consument.*

Een consument kan vóór de aanschaf van een artikel advies vragen aan de Consumentenbond. De Consumentenbond helpt de consument ook op andere manieren.

- b) *Noem nog twee andere manieren waarop de Consumentenbond de consument bij kan staan.*

De consument geniet ook de sociaal-economische bescherming van de overheid. Daartoe behoort het prijsbeleid, het subsidiebeleid en het mededingingsbeleid. Voor wat betreft het prijsbeleid: de overheid kan minimum- en maximumprijzen instellen.

- c) *Wat versta je onder het mededingingsbeleid?*
 d) *Waarom is het mededingingsbeleid in het voordeel van de consument?*
 e) *Bedenk een voorbeeld van een subsidie, die de consument van de overheid kan ontvangen.*
 f) *Wat is het verschil tussen een minimumprijs en een maximumprijs?*
 g) *Bedenk een voorbeeld van een maximumprijs.*
 h) *Wat is veelal het motief van de overheid om een minimumprijs in te stellen? Geef tevens een voorbeeld.*

Minimumprijzen kunnen de allocatie ongunstig beïnvloeden.

- i) *Wat is allocatie?*
 j) *Hoe kunnen minimumprijzen de allocatie ongunstig beïnvloeden?*

Er zijn verschillende soorten goederen; zo onderscheiden we consumptiegoederen van kapitaalgoederen.

- k) *Match de onderstaande termen door telkens één begrip uit de linker kolom te koppelen met één begrip uit de rechter kolom. Verklaar waarom je de twee begrippen met elkaar koppelt.*

A) *duurzame consumptiegoederen*
 B) *niet duurzame consumptiegoederen*

1) *vlottende kapitaalgoederen*
 2) *vaste kapitaalgoederen*

Opgave H3-3

De effectieve vraag oefent een belangrijke invloed uit op de economie. De econoom Keynes heeft dit onderzocht. Keynes leefde omstreeks 1930. In die tijd was er een economische crisis. Volgens Keynes was deze crisis het gevolg van te lage lonen, waardoor de gezinnen geen koopkracht hadden. Hierdoor was de gezinsconsumptie zeer klein.

a) *Wat is de invloed van de gezinsconsumptie op het aanbod door bedrijven? Verklaar je antwoord.*

In de jaren dertig hadden de bedrijven een behoorlijke productiecapaciteit. De industriële revolutie had gezorgd voor allerlei machines, met een behoorlijke productiviteit. Dit had echter ook een keerzijde op de werkgelegenheid.

b) *Was er in de jaren dertig sprake van onderbesteding of van overbesteding? Motiveer je antwoord.*

c) *Leg uit dat de machines een 'keerzijde op de werkgelegenheid' hadden.*

In de jaren dertig was er sprake van een spiraal: de economische crisis verergerde steeds. Dit komt door de onderlinge causale verbanden.

d) *Wat wordt in het algemeen bedoeld met een 'causaal verband'?*

e) *Verklaar de sterke stijging van de werkloosheid in de jaren dertig. Verklaar je antwoord met behulp van de redenering van Keynes. Kortom: laat zien volgens welke spiraal de economische crisis steeds erger werd in de jaren dertig. Je mag gebruik maken van afkortingen en pijltjes.*

In de jaren dertig hadden de fabrieken volgens Keynes de economische crisis op één manier kunnen voorkomen.

f) *Op welke manier hadden de fabrieken een economische crisis in de jaren dertig volgens Keynes kunnen voorkomen?*

g) *Op welke manier moest de overheid ingrijpen om volgens Keynes de crisis op te lossen?*

De gezinsconsumptie wordt niet alleen bepaald door de koopkracht (besteedbaar inkomen) van de gezinnen. Er zijn nog meer factoren.

h) *Noem nog drie factoren die invloed uitoefenen op de gezinsconsumptie.*

Opgave H3-4

In 1991 verhoogde de regering het accijns op benzine van f 0,90 naar f 1,15 per liter. Door deze accijnsverhoging werd de nieuwe prijs van benzine f 2,06 per liter. Door deze maatregel nam de afzet van benzine af van 4 mln. naar 3,8 mln. liter per maand.

- a) *Bereken de prijs van benzine vóór de accijnsverhoging.*
- b) *Bereken de procentuele hoeveelheidsdaling van benzine als gevolg van de prijsstijging.*
- c) *Bereken de stijging van de totale accijnsontvangsten per jaar voor de overheid op benzine.*

Het verband tussen de prijsstijging van benzine en de hoeveelheidsverandering is uit te drukken in een bepaald getal.

- d) *Hoe noemen we bovengenoemde getal?*
- e) *Bereken bovengenoemd getal (op 2 decimalen) en verklaar de gevonden uitkomst.*

De verhoging van het accijns op benzine door de overheid had alles te maken met negatieve externe effecten.

- f) *Om welke negatieve externe effecten van benzine gaat het hier?*

Opgave 3-5

Uit de krant van 9 juni 1994:

“Economische groei trekt aan”

AMSTERDAM,

Het wordt steeds duidelijker dat de economie ook in Nederland aantrekt. Uit vandaag gepubliceerde cijfers van de Rabobank blijkt een reële groei van het bruto binnenlands product van 1,25% tijdens het eerste kwartaal dit jaar tegenover slechts 0,2% vorig jaar”.

a) *Wat versta je onder een reële groei?*

Het binnenlands product betreft de productie door Nederlandse bedrijven. Dat is wat anders dan het ‘nationaal product’. Het nationaal product is gelijk aan het ‘nationaal inkomen’.

b) *Geef een definitie van het begrip ‘nationaal inkomen’.*

c) *Leg uit waarin het verschil zit tussen het nationaal product en het binnenlands product.*

De economische groei levert ten dele een bijdrage aan de doelstelling van de overheid ten aanzien van “volledige werkgelegenheid”.

d) *Leg uit dat economische groei de werkgelegenheid bevordert.*

e) *Bedenk, naast volledige werkgelegenheid en evenwichtige economische groei, nog twee andere doelstellingen van economische politiek van de overheid.*

f) *Met welke doelstelling van economische politiek kan, naast een evenwichtige economische groei, een hoge economische groei in conflict komen?*

De economische groei in 1994 was goed ter bestrijding van de werkloosheid. Toch bleef de werkloosheid in 1994 nog hoog. Het CBS spreekt over 500.000 werklozen. Blijkbaar draagt de werkloosheid een structureel karakter en kan deze niet door het conjunctuurherstel worden bestreden.

g) *Bedenk twee mogelijke structurele oorzaken van de hoge werkloosheid in 1994 in Nederland.*

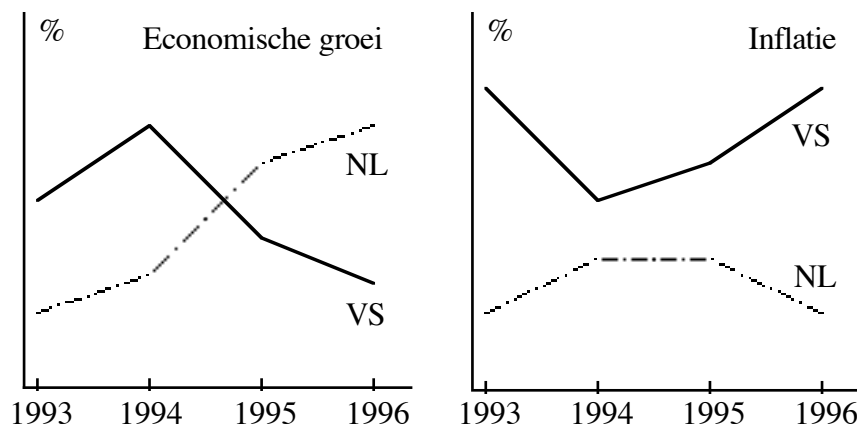
Het conjunctuurherstel, zoals zich dat in 1994 voordeed, kwam tot uitdrukking in een stijging van het volume van de gezinsconsumptie met 2,8 procent ten opzichte van 1993. Met name de categorie duurzame consumptiegoederen steeg sterk. Ook plukte ons land de vruchten van het conjunctuurherstel in het buitenland.

h) *Wat zijn duurzame consumptiegoederen? Geef er tevens een voorbeeld van.*

i) *Verklaar op welke wijze ons land de vruchten van het conjunctuurherstel in het buitenland kan plukken.*

Opgave H3-6

De OESO heeft de volgende grafieken gepubliceerd over de Amerikaanse en de Nederlandse economie.

In de grafiek van de economische groei zie je een knik in de lijn van 1994 van de VS. Hetzelfde geldt voor de grafiek van de inflatie.

- a)** Maak een keuze tussen de volgende twee mogelijkheden (verklaar tevens je keuze):
- 1) De knik in de economische groeilijn van de VS wordt veroorzaakt door de knik in de inflatielijn van de VS.
 - 2) De knik in de inflatielijn van de VS wordt veroorzaakt door de knik in de economische groeilijn van de VS.

Volgens de grafiek voorspelt de OESO een aantrekkende economische groei voor Nederland vanaf 1994. Toch wordt een stijgende werkloosheid becijferd.

- b)** Bedenk een mogelijke oorzaak van het feit dat in Nederland, ondanks de sterke economische groei, de werkloosheid stijgt.

Het werkloosheidspercentage is uitgedrukt in procenten van de beroepsbevolking. De beroepsbevolking van Nederland wordt geschat op 30% van de totale bevolking. De totale Nederlandse bevolking bestaat uit 15 miljoen mensen. Het werkloosheidspercentage voor 1995 wordt geschat op 9,8% .

- c)** Geef de definitie van het begrip 'beroepsbevolking'.
- d)** Bereken hoeveel werklozen er in 1995 in Nederland volgens de OESO-ramingen zullen zijn.

Opgave H3-7

In 2001 golden de volgende tarieven voor inkomen uit woning en werk (box 1) en enkele heffingskortingen.

	Belastbaar inkomen uit werk en woning		Belasting en premies	
	van	tot	over	totaal
1 ^e schijf	€ 0	€ 15.331	€ 15.331	32,35%
2 ^e schijf	€ 15.331	€ 27.847	€ 12.516	37,85%
3 ^e schijf	€ 27.847	€ 47.745	€ 19.898	* 42%
4 ^e schijf	€ 47.745	-	-	* 52%

* uitsluitend belastingen

Algemene heffingskorting	€ 1.647
Arbeidskorting	€ 949

Mevrouw Teunissen is 35 jaar, ongehuwd, heeft geen kinderen en heeft geen betaalde baan. Zij heeft een belastbaar inkomen uit woning en werk van € 30.000.

a) *Bereken het bedrag dat mevrouw Teunissen moet betalen in box 1.*

Mevrouw Teunissen heeft ook nog inkomsten uit sparen en beleggen (box 3). Zij heeft een aandelenvermogen van € 50.000 dat geen aanmerkelijk belang is en dus in box 3 valt. Voor deze inkomsten gelden beknopt onderstaande regels:

- Inkomsten uit sparen en beleggen = 4% van het belegde vermogen.
- € 18.146 van het belegd vermogen is vrijgesteld (Fiscale partners samen € 36.292).
- De heffing in box 3 is een uniform tarief van 30%

b) *Bereken hoeveel belasting mevr. Teunissen in box 3 moet betalen.*

c) *Bereken het bedrag dat mevr. Teunissen uiteindelijk in totaal moet betalen.*

In tegenstelling tot andere soorten belastingen is de inkomstenbelasting progressief. Daarin komt een bepaald belastingprincipe naar voren. Bij andere belastingen, zoals de BTW, is er geen sprake van progressie.

d) *Waarom kun je zien dat de inkomstenbelasting progressief is?*

e) *Volgens welk belastingbeginsel wordt de inkomstenbelasting geheven?*

f) *Waarom heeft de overheid de inkomstenbelasting progressief gemaakt?*

In de inkomstenbelasting zijn ook de premies van de volksverzekeringen verrekend. Het inkomen waarover men sociale premies betaalt is echter gelimiteerd.

g) *Bepaal het inkomen waarover men maximaal premies volksverzekeringen betaalt.*

h) *Beredeneer of de premieheffing net als de belastingheffing progressief is of juist degressief.*

Opgave H3-8

In een denkbeeldig land met een belastingstelsel vergelijkbaar met het Nederlandse boxenstelsel zijn de tarieven inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen in 2000 anders dan in 2001. Hieronder staan ter vergelijking de beide jaren.

In 2000 golden de volgende tarieven voor inkomen uit woning en werk (box 1).

<u>Percentages:</u>	Premies	Belasting	Totaal
Eerste schijf	31,1%	7,05%	38,15%
Tweede schijf	0%	50%	50%
Derde schijf	0%	60%	60%
<u>Lengte van de schijven:</u>			
Eerste schijf	van:	€ 0	tot: € 43.267
Tweede schijf	van:	€ 43.267	tot: € 86.534
Derde schijf	vanaf:	€ 86.534	2000

In 2001 golden de volgende tarieven voor inkomen uit woning en werk (box 1).

<u>Percentages:</u>	Premies	Belasting	Totaal
Eerste schijf	31,5%	6,15%	37,65%
Tweede schijf	0%	50%	50%
Derde schijf	0%	60%	60%
<u>Lengte van de schijven:</u>			
Eerste schijf	van:	€ 0	tot: € 44.349
Tweede schijf	van:	€ 44.349	tot: € 88.698
Derde schijf	vanaf:	€ 88.698	2001

Behalve de tariefsverlaging in de eerste schijf, die een lastenverlichting beoogt, is er ook sprake van een verlenging van de belastingschijven.

- a) *Verzwakt de verlenging van de schijven het effect van een lager tarief in de eerste schijf?*
- b) *Bedenk waarom de overheid alleen het tarief in de eerste schijf verlaagd heeft. M.a.w. waarom heeft men de tariefsverlaging niet verdeeld over de drie schijven?*

In 2001 zijn de schijven langer dan in 2000. Het oprekken van de schijven heeft te maken met de (verwachte) inflatie in het volgende jaar.

- c) *Hoe heet de verlenging van de schijven ter compensatie van de inflatie met één woord?*

Peter Selie heeft een eenmanszaak in groente en fruit. Zowel in 2000 alsook in 2001 was zijn belastbare inkomen uit woning en werk € 80.000. De heffingskorting is telkens € 2.596. Hij heeft uitsluitend inkomsten in box 1.

- d) Bereken zo nauwkeurig mogelijk hoeveel procent P. Selie in 2001 minder aan inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen) hoeft te betalen t.o.v. 2000.
- e) Splits het totale bedrag dat dhr. Selie betaalt in 2001 uit in belastingen en sociale premies. Kortom hoeveel belasting betaalt hij en hoeveel sociale premies betaalt hij? Verreken de heffingskorting met de belastingen!
- f) Bepaal voor 2001 het marginale belastingtarief van dhr. Selie.
- g) Bepaal voor 2001 het gemiddelde belastingtarief (op één decimaal) van dhr. Selie.
- h) Bepaal voor 2001 de gemiddelde premiedruk (op één decimaal) voor dhr. Selie.

Opgave H3-9

Op dinsdag 20 september 1994 maakte de minister van Financiën, drs. G. Zalm, de Rijksbegroting bekend over 1995. In de Rijksbegroting over 1995 is een behoorlijke stijging waar te nemen van de ontvangsten van het Rijk. Volgens de Rijksbegroting waren de ontvangsten € 233 miljard in 1995, tegenover € 198 miljard in 1994. Deze stijging was niet het gevolg van stijgende belastingtarieven. Er was zelfs sprake van een verlaging van het tarief van de inkomstenbelasting in de eerste schijf met 0,9 procent tot 34,1 procent. Voor 1995 was er een lichte economische groei te zien zijn t.o.v. 1994.

- a) *Wat versta je onder de Rijksbegroting?*
- b) *Bedenk twee mogelijke redenen van de sterke stijging van de ontvangsten in 1995.*

Tegenover de ontvangsten van het Rijk, staan de uitgaven van het Rijk. Gezien de omvang van de Staatsschuld, wordt er voor 1995 gesproken van ombuigingen in bijvoorbeeld de zorgsector. Het doel van de overheid is het financieringstekort in 1995 te beperken tot 3% van het bruto binnenlands product. Naar schatting zal het financieringstekort in 1994 eveneens 3% bedragen.

- c) *Wat wordt bedoeld met 'ombuigingen'?*
- d) *Produceert de zorgsector collectieve- of quasi-collectieve goederen? Motiveer je antwoord.*
- e) *Is de toename van de Staatsschuld (ten gevolge van het financieringstekort) in 1995 even groot als in 1994? Motiveer je antwoord.*
- f) *Waarom drukt de overheid het financieringstekort uit in een percentage van het binnenlands product?*

De overheid kan het financieringstekort zowel dekken op de geldmarkt alsook op de kapitaalmarkt.

- g) *Welk woord ontbreekt in de volgende zin?*

Als een overheid haar tekorten financiert op een manier zodat er sprake is van een toename v.d. maatschappelijke geldhoeveelheid wordt dit ... financiering genoemd.

- h) *Leg uit wat het verschil is tussen de geldmarkt en de kapitaalmarkt.*
- i) *Aan welke vorm van financiering zal de overheid de voorkeur geven? Maak een keuze tussen lenen via de geldmarkt of lenen via de kapitaalmarkt. Motiveer tevens je keuze.*

Opgave H3-10

De Nederlandse overheid is al jaren aan het bezuinigen. Dit gebeurt onder meer door middel van deregulering. Daarnaast vindt privatisering van overheidsbedrijven plaats.

- a) *Wat versta je onder 'deregulering'? Leg tevens uit dat deregulering een overheidsbezuiniging met zich meebrengt.*

Niet in ieder geval is het 'privatiseren' van overheidsondernemingen een overheidsbezuiniging.

- b) *Leg uit in welk geval het privatiseren van overheidsondernemingen geen bezuiniging oplevert.*

Onder economen en politici bestaat verschil van mening over de gevolgen van de overheidsbezuinigingen. Als voordeel wordt vaak genoemd dat overheidsbezuinigingen het financieringstekort verkleinen. Een kleiner financieringstekort kan - via gevolgen op de kapitaalmarkt - leiden tot een stijging van de economische groei. In dit verband wordt gewezen op verkleinen van het zogenaamde 'crowding-out'-effect van overheidsleningen.

- c) *Betekent een kleiner financieringstekort ook dat de Nederlandse staatsschuld afneemt? Motiveer je antwoord.*
 d) *Geef aan wat het 'crowding-out'-effect van overheidsleningen inhoudt.*
 e) *Geef aan dat een kleiner financieringstekort - via gevolgen op de kapitaalmarkt - de economische groei bevordert.*

Als nadeel van overheidsbezuinigingen wordt vaak genoemd dat overheidstaken niet meer kunnen worden uitgevoerd, hetgeen op zichzelf nadelig is voor de economische groei.

- f) *Bedenk hiervan een voorbeeld.*

Overheidsbezuinigingen ter beperking van het financieringstekort vinden onder meer plaats door te bezuinigen op de ambtenarensalarissen. Deze bezuinigingen kunnen zowel conjuncturele als structurele gevolgen hebben.

- g) *Leg uit dat het verlagen van de ambtenarensalarissen nadelig kan zijn voor de conjuncturele ontwikkeling.*
 h) *Maak keuze: De structuur van de economie heeft te maken met: vraagfactoren / aanbodfactoren.*
 i) *Maak keuze: De structuur van de economie betreft de: korte termijn / lange termijn.*
 j) *Maak keuzes: welke maatregelen nivellerend of denivellerend werken en de invloed van die maatregel op de overheidsfinanciën (verbetering of verslechtering van het overheidssaldo). We gaan uit van het boxenstelsel dat in 2001 is ingevoerd.*

Maatregel	inkomensverdeling	overheidssaldo
Verhoging 60% tarief naar 65%	Nivellerend / Denivellerend	Verbeterd / Verslechtert
Inkorten van de eerste schijf	Nivellerend / Denivellerend	Verbeterd / Verslechtert
Verhogen arbeidskorting	Nivellerend / Denivellerend	Verbeterd / Verslechtert
Afschaffen hypotheekrenteaftrek	Nivellerend / Denivellerend	Verbeterd / Verslechtert
Verlengen van de tweede schijf	Nivellerend / Denivellerend	Verbeterd / Verslechtert
Afschaffen algemene basiskorting	Nivellerend / Denivellerend	Verbeterd / Verslechtert

Opgave H3-11

Folders en reclamemateriaal worden vaak slechts eenmaal of geheel niet gelezen en vervolgens weggegooid. Dit materiaal voorziet voor een heleboel Nederlanders niet of nauwelijks in een behoefte. Economisch gezien zou de productie ervan dan ook teruggedrongen dienen te worden. Bovendien betekent dit materiaal (papier en inkt) een belasting voor het milieu.

- a) *Leg uit in welke behoefte folders en reclamemateriaal kunnen voorzien.*
- b) *Leg uit dat folders en reclamemateriaal voor een heleboel Nederlanders nauwelijks in een behoefte voorziet.*
- c) *Hoe heet de “mate waarin de behoeften bevredigd zijn” met één woord.*
- d) *Leg uit dat “de mate waarin de behoeften bevredigd zijn” per saldo negatief kan uitvallen voor wat betreft folders en reclamemateriaal.*

Met het oog op het terugdringen van de stroom reclamemateriaal en folders dat ongevraagd in de bus gestopt wordt, kan de overheid verschillende maatregelen nemen. De overheid verstrekt de consument gratis stickers voor op de brievenbus waarop staat, dat men het reclamemateriaal niet wenst te ontvangen. Deze stickers kan de overheid financieren uit de directe- of de indirecte belastingen.

- e) *Noem twee directe belastingen.*
- f) *Leg uit wat het verschil is tussen direct- en indirecte belastingen.*
- g) *Hoe zou de overheid door middel van de indirecte belastingen de gratis stickers kunnen financieren?*

Opgave H3-12

Uit het Statistisch Zakboek 2003:

RIJKSINKOMSTEN:	
Directe belastingen	€ 88,4 miljard
Indirecte belastingen	€ 60,6 miljard
Winstuitkering door Rijk ontvangen van marktbedrijven	€ 0,3 miljard
Overige inkomsten	€ 20,7 miljard
	+
Totale inkomsten	€ 170,0 miljard
RIJKSUITGAVEN:	
Lonen, salarissen en sociale lasten	€ 17,0 miljard
Aankoop van goederen en diensten	€ 14,1 miljard
Inkomensoverdrachten aan gezinnen en aan bedrijven	€ 102,0 miljard
Betaalde rente	€ 26,0 miljard
Overige uitgaven	€ 17,0 miljard
	+
Totale uitgaven	€ 176,1 miljard

- a) Noem een voorbeeld van een 'directe belasting' en een van een 'indirecte belasting'.
- b) Noem een voorbeeld van een 'winstuitkering door het Rijk ontvangen van marktbedrijven'.
- c) Leg uit waarom bij de overheidsinkomsten en uitgaven geen sociale premies en sociale uitkeringen staan.
- d) Bedenk twee voorbeelden van 'inkomensoverdrachten van het Rijk aan gezinnen'. Noem geen uitgaven die te maken hebben met de sociale zekerheidswetten.
- e) Bedenk twee voorbeelden van 'inkomensoverdrachten van het Rijk aan bedrijven'.

Naast de inkomensoverdrachten, zijn er ook nog de overheidsbestedingen.

- f) Wat is het kenmerkende verschil tussen een inkomensoverdracht en een overheidsbesteding?
- g) Behoren de aangekochte goederen en diensten door het Rijk tot de overheidsbestedingen? Motiveer je antwoord.
- h) Behoren de uitbetaalde lonen en salarissen tot de overheidsbestedingen? Motiveer je antwoord.
- i) Bereken het totale tekort van de overheid volgens bovenstaand overzicht. Op welke wijze dekt de overheid dit tekort?

Bekend is nog dat in 2003 de Staatsschuld € 371 miljard was.

- j) Leg uit dat de Staatsschuld ongelijk is aan het tekort over 2003.
- k) Bereken het gemiddelde rentepercentage, zoals het Rijk dat in 2003 over de Staatsschuld betaalde.

De goederen die de overheid verstrekt zijn collectieve goederen. Deze kunnen niet door de marktsector worden voortgebracht.

- l) Waarom kunnen collectieve goederen niet door de marktsector worden voortgebracht?
- m) Hoe heet het soort goederen dat door de marktsector wel wordt voortgebracht?

Opgave H3-13

Gegeven is de begroting van de Rijksinkomsten en Rijksuitgaven over 2002 (alle bedragen in miljarden dollar):

RIJKSINKOMSTEN:		RIJKSUITGAVEN **:	
Omzetbelasting *	40,9	Onderwijs en Wetenschappen	33,1
Loonbelasting	57,7	Sociale Zaken	38,2
Vennootschapsbelasting	16,4	Rente staatsschuld	26,6
Inkomstenbelasting	6,6	Landbouw en visserij	3,0
Overige belastingen op inkomen, winst, vermogen	5,2	Justitie	4,2
Accijnzen *	11,1	Binnenlandse Zaken	4,5
Overige kostprijsverhogende Belastingen *	13,3	Economische Zaken	4,4
Aardgas	8,7	Financiën	4,0
Belastingen rechtsverkeer *	3,2	Buitenlandse Zaken	6,5
Motorrijtuigenbelasting	4,1	Verkeer en Waterstaat	11,2
Niet-belastingen	16,2	WVC	12,2
		Defensie	14,1
		Lagere overheid	42,5
	+		+
Totaal ontvangsten	183,4	Totaal uitgaven	204,5

* Indirecte belastingen.

** De rijksuitgaven zijn minus de aflossingen op de staatsschuld.

- a) Bereken het financieringstekort.
- b) Geef in woorden aan hoe uit het financieringstekort het begrotingstekort af te leiden is. Biedt bovenstaande begroting daartoe genoeg gegevens? Motiveer je antwoord.
- c) Uit bovenstaande begroting is af te leiden (maak een keuze en motiveer je antwoord):
 - 1) de omvang van de staatsschuld.
 - 2) de toename van de staatsschuld.
 - 3) geen van beiden.

Rentebetalingen door de overheid kunnen, via bestedingseffecten, indirect positieve gevolgen hebben op de Rijksbegroting.

- d) Leg bovenstaande zin uit.
- e) Leg uit dat rentebetalingen door de overheid ook een direct positief gevolg voor de Rijksbegroting kunnen hebben.

Voorts is nog bekend dat in 2002 het nationaal inkomen \$ 345 miljard was.

- f) Bereken de directe belastingdruk op één decimaal nauwkeurig.
- g) Op welke post aan de inkomstenkant (zie begroting) heeft de overheid nauwelijks grip en schommelt daarom in de loop van de tijd sterk? Leg je antwoord uit; waarom is dit zo?

Opgave H3-14

Uit het Eindhovens Dagblad van 24 april 1995:

“Duisenberg wil het tekort van de overheid aanpakken”

AMSTERDAM,

De doelstelling van het kabinet ten aanzien van het terugdringen van het financieringstekort en staatsschuld is “weinig ambitieus”. Dat schrijft Duisenberg in zijn jaarverslag van de Nederlandsche Bank.

* Dhr. Duisenberg was in 1998 directeur van de ECB (Europese Centrale Bank).

a) Maak een keuze:

Wie had (ten tijde van het artikel) in Nederland in principe autonome bevoegdheid op monetair gebied? De Minister van Financiën of DNB?

b) Waarom zal dat zo geregeld zijn, denk je?

c) Maak een keuze:

Wie heeft thans in Nederland in principe autonome bevoegdheid op monetair gebied? DNB of de ECB?

d) Waarom zal dit zo geregeld zijn, denk je?

In de jaren negentig heeft de overheid de staatsschuld teruggedrongen.

e) Bedenk twee redenen waarom een te grote staatsschuld nadelige invloed heeft op de particuliere sector.

f) Om welke (andere) reden moest de regering de staatsschuld voor 1998 terugdringen?

Het financieringstekort van de overheid kan goed gepraat worden in een bepaalde conjuncturele situatie.

g) Licht deze uitspraak toe.

Dat de toenmalige minister van Financiën zich weinig aantrok van de kritiek van DNB, blijkt uit het volgende krantenknipsel.

“BTW bij kinderopvang vervalt”

DEN HAAG,

Kinderopvang wordt met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 1995 vrijgesteld van BTW, ook als het opvangcentrum winstoogmerk heeft.

Het is duidelijk dat de regering met bovenstaande maatregel economische politiek bedrijft.

h) Wat versta je onder economische politiek?

i) Bedenk welke doelstelling van economische politiek de regering met bovenstaande maatregel op het oog heeft. Leg je standpunt uit.

j) Bedenk met welke doelstelling van economische politiek deze maatregel in conflict is. Licht je antwoord toe.

Opgave H3-15

Tijdens Prinsjesdag presenteerde de regering de volgende Rijksbegroting over 2005:

Ontvangsten (in mld.)		Uitgaven (in mld.)	
Belastingen	€ 154	Rente	€ 28
Niet-belastingen	€ 51	Aflossingen	€ 41
Begrotingstekort	€ 65	Overige uitgaven	€ 201
	+ _____		+ _____
	€ 270		€ 270

Voorts is bekend dat de Staatsschuld € 375 miljard in 2004 is.

- a) *Bereken de omvang van het financieringstekort in 2005.*
 b) *Bereken de omvang van de Staatsschuld in 2005.*

Het Rijk beïnvloedt via het lenen op de geldmarkt de rente. Doordat het Rijk een vraag naar kredieten uitoefent, verkraapt immers de geldmarkt. Het is niet het begrotingstekort, maar wel het financieringstekort welke de rente beïnvloedt.

- c) *Leg uit dat niet het begrotingstekort, maar wel het financieringstekort de rente beïnvloedt.*

In dit verband kan ten opzichte van de bedrijven het zogenaamde 'crowding-out' effect optreden.

- d) *Leg uit wat bedoeld wordt met het 'crowding-out' effect.*

Doordat het Rijk de rente op de geld- en kapitaalmarkt doet stijgen, werd de externe waarde (= koers) van de euro beïnvloed.

- e) *Had een stijgende rente een opwaartse- of een neerwaartse invloed op de externe waarde van de euro? Verklaar.*

De Nederlandse Bank was de aangewezen instantie om tot de invoering van Euro de externe waarde van de gulden te bewaken. Daarbij was DNB gebonden aan een internationaal gemaakte afspraken.

- f) *Noem de namen van deze afspraken en geef kort aan wat deze afspraak inhielden.*
 g) *Noem twee mogelijke monetaire maatregelen die De Nederlandse Bank kon nemen om een te hoge koers van de gulden te voorkomen. Verklaar ook de werking van die maatregelen.*

Opgave H3-16

Om het begrotingstekort te dekken leent de overheid geld door obligaties uit te geven. Deze hebben een lange looptijd van meestal tien jaar. Ook leent de overheid wel rechtstreeks bij pensioenfondsen zoals het ABP en verzekeringsinstellingen. Tot slot leent de overheid geld door schatkistpapier uit te geven. Deze hebben hetzelfde karakter als obligaties, met het verschil dat schatkistpapier kortlopend is en geen notering heeft op de effectenbeurs. Vaak bezitten banken schatkistpapier van de overheid.

- a) *Bedenk twee manieren voor de overheid om het begrotingstekort te verkleinen.*
- b) *Zou de overheid meer of minder moeten lenen bij een kleiner begrotingstekort?*
- c) *Op welke drie manieren leent de overheid geld volgens bovenstaande tekst?*
- d) *In welk geval betreft het een onderhandse lening? Opmerking: Bij een onderhandse lening wordt tussen de twee partijen onderhandeld over de voorwaarden.*
- e) *Behoren de pensioenfondsen en de verzekeringsmaatschappijen tot de primaire- of de secundaire banken of tot geen van beiden? Motiveer je antwoord.*
- f) *Waarom is het voor de Rijksoverheid niet mogelijk om aandelen uit te geven om het begrotingstekort te dekken?*
- g) *Hoe heten de obligaties die de overheid uitgeeft met één woord ook wel?*
- h) *Wat is het verschil tussen een staatslening en schatkistpapier?*
- i) *Leg uit wat de invloed van de uitgifte van obligaties door de overheid heeft op*
 - 1) *het renteniveau in ons land.*
 - 2) *de staatsschuld van ons land.*
 - 3) *de huidige belastingdruk.*
 - 4) *de toekomstige belastingdruk.*
- j) *Als welke partij (vrager / aanbieder) treedt de overheid op de markt van kredieten op wanneer zij een staatslening uitschrijft?*
- k) *Als welke partij (vrager / aanbieder) treedt de overheid op de markt van effecten op?*

Opgave H3-17

In Simplia, een denkbeeldig land wordt een belastingstelsel gehanteerd dat een sterk vereenvoudigde versie van het systeem dat in Nederland in box 1 wordt gebruikt. In Simplia betaalt men over het bruto inkomen belasting. Van verrekenbare verliezen (aftrekposten) alsmede heffingskortingen zoals wij die in Nederland kennen is in Simplia geen sprake.

Gegeven zijn de schijven van de inkomstenbelasting over 2000 en 2001:

Inkomstenbelasting 2000:

Schijven van het belastbaar inkomen	Percentage
eerste schijf van 43.267 geldeenheden	38%
tweede schijf van 43.267 geldeenheden	50%
over elke volgende geldeeenheid	60%

Inkomstenbelasting 2001:

Schijven van het belastbaar inkomen	Percentage
eerste schijf van 43.458 geldeenheden	37,5%
tweede schijf van 43.458 geldeenheden	50%
over elke volgende geldeeenheid	60%

Veronderstel dat een inwoner van Simplia in 2000 een belastbaar loon had van 43.000 geldeenheden. Neem voorts aan dat in 2001 de inflatie 10% was en dat deze persoon een prijscompensatie krijgt van 10%. Onder prijscompensatie wordt verstaan de loonstijging die bedoeld is om het effect van de inflatie op de koopkracht weg te nemen.

- a) Bereken het nettoloon van deze inwoner van Simplia in 2000.
- b) Bereken het nettoloon van deze inwoner in 2001
- c) Bereken de procentuele stijging (op één decimaal) van zijn nettoloon.
- d) Leg in woorden uit dat de koopkracht van zijn nettoloon daalt.
- e) Bereken de verandering van de koopkracht van zijn brutoloon (op één decimaal).
- f) Bereken de verandering van de koopkracht van zijn nettoloon (op één decimaal).
- g) Heeft de overheid van Simplia voor 2001 inflatiecorrectie voldoende toegepast? Motiveer je antwoord.
- h) Bepaal bij gelijkblijvende tarieven de juiste lengte van de belastingschijven zodat er wel sprake is van volledige prijscompensatie.

Een belangrijk nadeel van inflatie is de uitholling van de koopkracht. Bovendien wordt sparen minder aantrekkelijk, omdat de reële waarde van het geld daalt.

Een voorbeeld: De banken vergoedden in 1996 over een bepaalde spaarrekening 5% rente. In 1997 was dit 6%. De inflatie in 1996 was 2,5% en in 1997 was dit 3,5%.

- i) Bereken de reële rente in 1996. Rond je antwoord op 2 decimalen af.
- j) Is de reële rente gedaald in 1997?

Opgave H3-18

In september 1999 presenteerde de regering haar plannen voor een nieuw belastingstelsel: „Belastingherziening 2001”. Deze herziening heeft diverse economische gevolgen. Eén van de directe gevolgen is een verkleining van de wig. Deze verkleining kan bijdragen aan een vermindering van de krapte op de arbeidsmarkt.

- a) *Leg uit hoe een verkleining van de wig de krapte op de arbeidsmarkt zou kunnen verminderen.*

Het nieuwe stelsel werd gepresenteerd aan de hand van drie boxen waarvan er in schema A (zie volgende pagina) twee (gedeeltelijk) zijn weergegeven.

Over de heffingskorting in box 1 schreef een krant: „Omdat dit een vast bedrag is profiteren lagere inkomens daarvan naar verhouding meer dan de hogere inkomens, die juist gebaat zijn bij een belastingvrije som.”

- b) *Leg uit waarom lagere inkomens, in verhouding tot hogere inkomens, meer profiteren van een heffingskorting dan van een belastingvrije som.*
 c) *Toon met behulp van de gegevens uit schema A aan dat voor iemand met een belastbaar arbeidsinkomen van f 30.000,- de gemiddelde belastingdruk 16,7% bedraagt.*

In tabel 1 worden de gevolgen van de stelselherziening voor twee arbeidsinkomens met elkaar vergeleken.

Tabel 1:

Belastbaar arbeidsinkomen	Gemiddelde belastingdruk in 1998 (%)	Gemiddelde belastingdruk in 2001 (%)
30.000	24,2	16,7
100.000	35,1	33,1

- d) *Leidt het nieuwe systeem van de inkomstenbelasting voor deze twee arbeidsinkomens tot meer of minder nivellering?
 Verklaar het antwoord met een berekening op basis van tabel 1.*

Een grote verandering van het belastingstelsel is een nieuwe methode voor het belasten van inkomen uit vermogen. Box 3 laat deze methode zien. In tabel 2 staan de gevolgen van deze heffing voor diverse vermogensinkomens.

Tabel 2:

Fictief inkomen uit vermogen (gulden)	Gemiddelde belastingdruk 2001 (%)
1.500	0
3.000	15,0
5.000	21,0
10.000	25,5
30.000	28,5
50.000	29,1
100.000	29,6

- e) *Leg met behulp van een berekening, op basis van figuur 1, uit waarom in 2001 bij een fictief inkomen uit vermogen van 1.500 gulden de gemiddelde belastingdruk 0% zal zijn.*

Een van de kritiekpunten op Belastingherziening 2001 is dat een fictief inkomen uit vermogen minder belast wordt dan een even hoog inkomen uit arbeid.

- f) Toon met behulp van de tabellen 1 en 2 aan dat deze kritiek voor sommige inkomensbedragen opgaat en voor andere niet.

Figuur 1:

Belastingherziening 2001

Box 1	
Betreft	
<ul style="list-style-type: none"> • Winst uit onderneming • Inkomen uit arbeid • Inkomen uit uitkering • Inkomen uit eigen woning 	
Aftrekposten	
onder andere: <ul style="list-style-type: none"> • Buitengewone lasten • Reisaftrek • Rente op hypotheek eerste woning 	
Heffingskorting	
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content;"> <p>De belastingvrije som wordt vervangen door een heffingskorting van f 3.321,- per persoon. De heffingskorting is een bedrag dat op de te betalen belasting in mindering wordt gebracht.</p> <p>Werkenden krijgen een extra heffingskorting van nog eens f 1.536,- per persoon.</p> </div>	
Belasting	
Schijf 1: van 0 tot f 31.652,-	32,9%
Schijf 2: van f 31.652,- tot f 53.881,-	36,85%
Schijf 3: van f 53.881,- tot f 101.659,-	42%
Schijf 4: > f 101.659,-	52%

Box 3	
Betreft	
Inkomen uit vermogen	
onder andere inkomen uit: <ul style="list-style-type: none"> • Spaartegoeden • Effecten • Onroerend goed (niet eigen woning) 	
Aftrek	
<ul style="list-style-type: none"> • Vrijgesteld vermogensdeel: f 37.500,- per persoon 	
Belasting	
Het vermogen (saldo van bezittingen en schulden) wordt geacht jaarlijks een rendement van 4% op te leveren: dit is het fictief inkomen uit vermogen. Over het rendement van het niet-vrijgestelde vermogensdeel wordt 30% belasting geheven.	

Opgave H3-19**”Politie moet zwartrijden harder aanpakken”**

Den Haag, 11 november 2005,

De voorzitter van de vereniging van gemeentelijke vervoersbedrijven is van mening dat de overheidssubsidies die jaarlijks aan het openbaar vervoer worden uitgegeven, aanzienlijk kunnen worden verlaagd indien het zwartrijden wordt teruggedrongen. Naar schatting betaalt 25% van de passagiers niet. Door strengere controle in combinatie met het opheffen van onrendabele lijnen kunnen de subsidies, bij eventueel gelijkblijvende tarieven, worden gehalveerd. Thans worden nog 90 miljard passagiers vervoerd tegen een gemiddelde ritprijs van 1 Euro.

Bron: Eindhovens Dagblad

Stel dat de prijsafzetfunctie van de gemeentelijke vervoersbedrijven na de voorgenomen maatregelen (strengere controle en het opheffen van de onrendabele lijnen) luidt:

$$GO = -0,1 q + 12,7 \quad (q = \text{aantal betalende passagiers in miljarden})$$

- i) *Bereken de omzet van de gemeentelijke vervoersbedrijven als door strengere controle het zwartrijden met 80% kan worden teruggedrongen.*

Opgave H3-20

Voor de productie van goederen wordt o.a. gebruik gemaakt van de productiefactoren arbeid en kapitaal. Op de arbeidsmarkt geldt het prijsmechanisme; de loonvoet wordt bepaald door (de gelijkheid van) vraag en aanbod. De overheid heeft echter wel bepaald dat de loonvoet (= de prijs van één eenheid arbeid) niet lager mag zijn dan 24.000 Euro; het minimumloon. Aan eventuele werklozen wordt een sociale uitkering verstrekt die 75% bedraagt van het minimumloon.

De vraagfunctie naar en de aanbodfunctie van arbeid luiden respectievelijk:

$$L_v = -2.000 p_l + 105.000$$

$$L_a = 1.000 p_l + 30.000$$

L_v = collectieve vraag naar arbeid,
 L_a = collectieve aanbod van arbeid,
 p_l = loonvoet (x 1.000 Euro)

- a) *Bereken de loonvoet.*
 b) *Bereken de werkgelegenheid.*

Doordat het deelnemingspercentage van gehuwde vrouwen in het arbeidsproces toeneemt, stijgt de omvang van de beroepsbevolking in dit land met 30.000.

- c) *Bereken welk bedrag de overheid in totaal aan sociale uitkeringen moet uitbetalen.*